

kuitenkin napakasti. Kirja sopii siten kaikille ympäristösuhteista ja niiden tutkimuksesta kiinnostuneille. Innostavuutensa ja kauniin ilmaisunsa puolesta kirja sopisi todella hyvin myös vaikka ympäristösosiologisten perusopintojen opetusmateriaaliksi.

Birgitta Vinkka

Syöminen on teorian tekemistä

Annemarie Mol: *Eating in Theory*. Duke University Press, Durham, 2021, 208 s.
ISBN 978-1-4780-1141-5

Annemarie Mol'n viimeisin teos *Eating in Theory* (2021, Duke University Press) on filosofien harjoitus, jossa Mol pyrkii määrittelemään ihmisyyttä uudelleen syöminen kautta. Sivumääräisesti mitaten ohut kirja onnistuu vaikuttavalla tavalla olemaan sekä ohjelmajulistus että useiden empiiristen, syömistä käsittelevien tutkimushankkeiden pääteipiste, joka kokoaa yksiin kansiin Mol'n elämäntyön feministisen tieteen- ja teknologian tutkimuksen (STS) parissa. Mol pystyy ammentamaan vuosikymmenten mittaisesta oman ja laajemman tutkimusryhmän terveyttä ja syömistä käsittelevästä etnogra-

fisesta työstä. Valinta hyödyntää pääosin omia tutkimuksia ja autoetnografisia kokemuksia korostaa tietoisesti tietämisen tilanteisuutta ja paikantuneisuutta.

Tarkoituksena ei ole tutkia syömistä sinänsä vaan teoretisoida filosofisia perusolettamuksia ihmisenä olemisesta (*being*), tietämisestä (*knowing*), toimimisesta (*doing*) ja suhteutumisesta (*relating*) uudella tavalla. Mol'n kunnianhimoinen ja ajankohtainen tavoite on luoda vaihtoehtoisia teoreettisia käsitteistöä humanistisen filosofian ihmisen poikkeuksellisuutta (*human exceptionalism*) korostavalle perinteelle. Humanistinen filosofia tyypillisesti idealisoi rationaalisuutta, vapautta ja tasa-arvoa ihmisyyksilöiden välillä. Mol esittää, että humanismi ei nyky muodossaan pysty tarttumaan ympäristökriisien aikakauden haasteisiin johtuen sen pohjimmaisesta ihmiskeskeisyydestä ja individualismista. Mol huomauttaa, että filosofi Hannah Arendtin feministinen emansipatorinen ajattelu versoi erilaisesta historiallisesta ja yhteiskunnallisesta tilanteesta kuin meidän omamme. Siksi käsitteistö, joka korostaa ihmisen erottautumista luonnosta voi olla jopa vaarallista, tai vähintäänkin rajoittaa tämän päivän ympäristöongelmiin vastaamista. On siis tarpeen luoda uudenlaisia teoreettisia käsitteitä.

Mol käyttää tietämisen viitepisteenä omaa paikantunutta, syövää kehoaan: "Minä" liittyy maailmaan syömällä itselleen ominaisella tavalla, joka poikkeaa jonkun toisen "minän" syömisestä. Samalla "minä" ei kuitenkaan ole maailmasta erillinen, vapaasti valintoja tekevä individi, vaan hänen syömistään rakentavat monenlaiset opitut kulttuuriset käytännöt ja infrastruktuurit. Syöminen kautta on mahdollista purkaa ihmiskeskeisen filosofian tuottamaa ajattelun korostamista tekemisen ja "olemisen" ylitse. Syömällä ihminen tulee yhdeksi maailman aineiden kanssa; liittyy maailmaan siitä erottautumisen sijasta. Tämä herättää kysymyksen minuuden rajoista: kuinka syömäni ruoka muuttuu osaksi "minää" ja onko ulostamani jäännös vielä osa "minää", ja koska tämä sidos syntyy tai katkeaa. Kun olemista tarkastellaan esimerkiksi liikkumisen sijasta syömisena, metabolinen yhteys minuuden ja ulkopuolisen maailman välillä korostuu.

Mol laajentaa aikaisemmista tutkimuksistaan tutulla tavalla politiikan määritelmää. Mol'n mielestä elämää ylläpitävää rutiininomaista toimintaa ei voi siirtää inhimillisyyden tai politiikan ulkopuolelle. Tällaisen poliittikkäsityksen piiriin on mahdollista sisällyttää muuta kuin perinteisen ihmisten välisen debatin. Vaikka eläimet,

bakteerit tai sääilmiöt eivät osaa puhua, voimme nähdä, miten vaihtoehtoinen tapa järjestää suhteemme niiden kanssa tuottaa hyvin erilaisia todellisuuksia. Esimerkiksi se, käsitelläänkö syömistä henkilökohtaisen terveyden, ihmiskunnan ruokkimisen, resurssien käyttämisen, maukkaasta ruoasta nauttimisen vai syötävien olioiden näkökulmasta, on jo itsessään poliittinen valinta.

Teoksen rakenne noudattaa Mol'n aikaisemmista teoksista (esim. *The Body Multiple* 2003, Duke University Press) tuttua reseptiä, jossa kaksi tutkimustarinaa kulkee rinnakkain. Rakenne on yhtäältä teoksen vahvuus ja toisaalta heikkous. Kirjan leipätekstissä kulkevat Mol'n ja tutkimusryhmän omat tutkimukset ja arkiset kokemukset syömisestä, joista Mol ammentaa aineksia teoreettisten peruskäsitteiden uudelleenajatteluun. Leipätekstiin on ripoteltu kursiiivilla erotettuja vinjettejä kenttätyön kohtaamisista sekä kirjoittajan omista ruokailutilanteista. Mol kuljettaa tarinaa sujuvasti kiinnittäen empiiriset esimerkit kulloinkin käsitellyssä olevaan filosofiseen peruskäsitteeseen. Paikoin hän vetää lukujen sisälläkin johtopäätöksiä yhteen ja tarjoaa välipaloina teoriaoppitunteja: "here's the lesson for theory". Läpi kirjan leipätekstin rinnalla kulkee (epä-

tahtisesti) esimerkkejä muista tutkimuksista, kuten antropologisia tapaustutkimuksia syömisestä eri kulttuureissa ja historiallisina aikoina. Esimerkkien tehtävä on korostaa syömisestä erilaisia versioita, toisin sanoen sen ontologista moninaisuutta. Yhtäältä jokainen syömisestä tilanne on erityinen, ja toisaalta Mol'n tarkastelema länsimainen syöminen ja länsimainen filosofia on vain yksi tapa hahmottaa ja elää todellisuutta. Mol painottaakin, että kulloisetkin syömisestä tavat ruokkivat myös ajattelun tapoja ja jäsentävät maailmassa olemista.

Rakenteellinen ratkaisu on harkittu ja korostaa hienosti Mol'n ajatusta tiedon tilanteisuudesta sekä tavoitetta kehittää teoreettisia ajattelutapoja, ei yhtenäistä Teoriaa. Mol'n ruoasta ammentavia kielikuvia lainataksemme teos on kuin notkuva ja runsas buffetti, joka ei tarjoa yhtä täysipainoisesti suunniteltua ateriaa vaan ennemminkin runsaasti monenlaista mielenruokaa. Muotoilun näkökulmasta ratkaisu on kuitenkin hankala, ellei suorastaan epäonnistunut: Sivujen taitossa ei ole otettu huomioon lukuprosessia lainkaan, vaan leipäteksti ja kainalotekstit etenevät sisällöllisesti epätahtisesti. Lukija joutuu valitsemaan, keskittyäkö lukemaan leipätekstiä vai kainalotekstiä, vai hypelläkö epäloogisesti sivu kerrallaan

molempia samanaikaisesti lukien.

Huolimatta taiton sekavuudesta teos on pitkistä aikaa sellainen tutkimusteksti, jonka lukeminen on yhtä nautinnollista kuin kiinnostavan romaanin. Sen näennäisen kepeä, omakohtainen kirjoitustyyli on mukansatempaavaa mutta samalla argumentaatiossaan täsmällistä. Vaikka teoksen tarkoitus on avata uusia ajattelun tapoja ja jättää avoimia mahdollisuuksia, tekstin jäsentyneisyys ja ilmapuus osoittavat, etteivät kirjassa esitellyt pohdinnat ole hätäisiä heittoja, vaan pitkän ja huolellisen tutkimustyön tulosta. Teoksen läpileikkaavat, kantavat ajatukset kuten hoivan etiikka, ontologian politiikka ja moninaiset todellisuudet, ovat aikaisempaa Mol'n tuotantoa seuranneille tuttuja. Teoreettisina avauksina edellä mainitut eivät ole olleet helppoja, mutta yhdistettynä niinkin konkreettiseen asiaan kuin vaikkapa pinaattimunakkaan valmistamiseen ja nauttimiseen, teoksen keskeiset ideat on helppo hahmottaa ja omaksua melkein huomaamatta. Poliittis-eettisenä loppulausekkeena Mol esittää, että meidän tulisi keskittyä tarkastelemaan syömämme ruoan sijasta suhteitamme erilaisiin kumppanuuslajeihin, joita ja joiden kanssa syömmme. Tämä vaatii työstimisen politiikkaa (*politics of labor*), joka

rationaalisen debatin sijasta keskitty kokeiluun ja muokkaamiseen, edellyttäen jatkuvaa, seuraamista, huoltamista ja modifioimista.

Kirja on paradigmaattinen teksti, joka sopii kaikille ihmistieteiden *human exceptionalism*-taakan kanssa kamppaileville. Teos osoittaa, ettei ihmiskeskeytyksen haastaminen ole vain ympäristötutkimuksen asia vaan läpäisee kaiken. Siihen voi pyrkiä kyseenalaistamatta sitä, että olemme ihmisiä, ja siten ymmärryksemme on mahdollista vain ihmisruumiistamme käsin.

Veera Kinnunen ja Teemu Loikkanen

Lapsuuden ystävyssuhteiden historia kertoo mitä kaikki eniten haluavat: yhteenkuuluvuutta ja oman paikan maailmassa

Antti Malinen ja Tuomo Tamminen. Leikitäänkö? Lasten kaverisuhteet 1900-luvun Suomessa. Helsinki: Gaudeamus, 2022, 496 s. ISBN 978-952-345-168-1

Antti Malisen ja Tuomo Tamminen tiiliskiven kokoinen teos

on lähes 500 sivun mittainen katsaus lasten ja nuorten kaverisuhteiden historiaan viime vuosisadan Suomessa. Teos on vertaisarvioitu tietokirja, jonka tyyli on populaarinen ja helposti lähestyttävä. Rikkaat aineistot ovat soljuvan tekstin ohella kirjan ansioita ja ne avaavat lapsuuden suhteiden historiaa akateemikoiden lisäksi kutsuvasti myös laajemmalle yleisölle.

Kirjoittajat käyvät teoksessa läpi lasten vertaissuhteita muokanneita arjen olosuhteita sadan vuoden ajalta. Näkökulma Malisen ja Tamminen teoksessa on hallitsevasti ja myös vahvimillaan tällä mikrotasolla, jota kirjassa kuvitetaan anteliaasti erilaisilla lähdemateriaaleilla. Teosta kannattelee kirjoittajien halu tuoda esiin lapsuuden ja siihen liittyvien vertaissuhteiden laadullinen moninaisuus ja eritoten kaveruuteen liittyvät ilonaiheet pitkin vuosisataa. Kuten tekijät toteavat, lasten ja nuorten keskinäisiä suhteita on voittopuolisesti tavattu lähestyä niin tutkimuksessa kuin myös julkisessa keskustelussa ongelmien ja uhkien kautta. Samoin historiallisessa tarkastelussa lasten vertaissuhteet ja niiden merkitys ovat jäänet usein vähemmälle mielenkiinnolle kuin laajempien yhteiskunnallisten muutosten analyysi. Näiden isojen selitysten sijaan tekijät tuovat kirjassa esiin niitä mo-

ninaisia ja vaihtelevia olosuhteita, jotka ovat muokanneet jokapäiväisten kaverisuhteiden kirjoa ja vertaissuhteiden, kuin myös niiden puutteen, vaikutusta lapsiin ja nuoriin viime vuosisadan eri vuosikymmenillä. Sellaisenaan se on myös ainutlaatuinen pitkän ajanjakson kattava systemaattinen esitys lasten kaverikulttuureista Suomessa.

Malinen ja Tamminen ovat tehneet suuren työn valtavan aineistomäärän haalimisessa, läpikäymisessä ja yhteen punomisessa. Teoksessa ovat kiehtovasti isossa roolissa erilaiset muistitietoaineistot, joita Suomessa on kerätty 1970-luvulta eteenpäin sekä lasten ja nuorten itsensä tuottamat aikalaisaineistot, kuten erilaiset ainekirjoitustekstit. Oivaltava osa tätä aineistoa on vuosikymmenien varrella ilmestyneiden lehtien lasten ja nuorten palstoilta kerätyt otteet, joissa aikansa lapset muun muassa kysyvät neuvoja kaverisuhteisiinsa ja hakevat uusia ystäviä. Riemastuttavaa ja elävöittävää on myös pitkin kirjaa esitelty kuva-aineisto. Kudelmaa täydentää muistelutiedon rinnalla kuljetettu aikalaistutkimuksen kavalkadi. Tämän kaiken tekijät järjestelevät neljäksi pääluvuksi, joissa edetään kronologisesti muutaman vuosikymmenen hyppäyksissä. Huomio ei kuitenkaan ole tiukasti kym-